

ни рјечник једног нашег писца, те први рјечник српскохрватског језика који обрађује само поезију. И фреквенцијски рјечник Ракићеве поезије значајно је освјежење и новина у нашој лексикографији.

Данко Шипка

Miloš Okuka, *Jezik i politika*, NIŠRO »Oslobođenje«, OOUR Izdavačka djelatnost i Marksistički studijski centar GK SKBiH »Đuro Pucar Stari« Sarajevo, Sarajevo, 1983.

Knjiga Miloša Okuke «Jezik i politika» posvećena je aktuelnim jezičkim problemima koji se tematski protežu od teoretskih sagledavanja srpskohrvatskog jezičkog fenomena u svjetlu višenacionalnih funkcionisanja do konkretnih pitanja jezičke norme na svim jezičkim nivoima — od fonetskog do sintaksičkog. Drugim riječima, ona osvjetljava funkcionisanje srpskohrvatskog jezika i probleme koji se javljaju u tom funkcionisanju. Na osnovu tekstova stiče se utisak da je krajnji cilj autora, prvo, da kod čitalaca razvije društveno zdravo i lingvistički naučno zasnovano poimanje srpskohrvatskog jezičkog fenomena, pa prema tome omogući i aktivan odnos prema neprihvatljivim mišljenjima i tendencijama ispoljenim u nekim radovima o srpskohrvatskom jeziku, i drugo, da pomogne da se nivo pismenosti i jezičke kulture pomjeri naprijed tamo gdje se nepismenost najevidentnije ispoljava.

Da bi ostvario ovaj cilj, autor je ponudio 61 naslov, te sva osnovna dokumenta o književnoj jezičkoj politici u Bosni i Hercegovini.

U Uvodnoj napomeni Okuka je skrenuo pažnju čitaocima da prvi dio knjige, odjeljak pod naslovom »Jezik u politici ili politika u jeziku«, kao i sve što se tiče kulture i norme u savremenom srpskohrvatskom jeziku, čine članci koji su od juna 1977. do septembra 1982. godine objavljeni u jezičkim rubrikama »Oslobođenja«, te u »Odjeku« i publikacijama Instituta za jezik i književnost u Sarajevu. On to, doista s razlogom čini jer čitaoci mogu osjetiti ono čega je autor svjestan čitajući ovu knjigu: da je ona, kao i druge knjige ovog karaktera, fragmentarna. Ova, uslovno rečeno, slaba strana knjige »Jezik i politika« karakteristika je svih sličnih djela koja po pravilu nastaju odabirom ranije napisanih tekstova ili koja su sastavljena od većeg broja članaka kao samostalnih cjelina. Kad se fragmentarnost napadno ne ispoljava, kao što je ovdje slučaj, ona nije od itakvog značaja da bi se trebalo pribojavati da čitaoci neće moći bez teškoća prelaziti s teksta na tekst, povezujući osnovne misli ili tendencije u njima. Knjige ovakvog sadržaja po svojoj prirodi nikada nisu završene cjeline. Fragmentarnost je njihov nezaobilazni pratilac. Bitno je za njih da su svi dijelovi cjeline odraz jedinstvenog pristupa, tj. da se ne ispoljavaju različiti stavovi od

jednog do drugog članka, a to je u knjizi »Jezik i politika« ostvareno. Ovdje pažnju skrećem na dva, po mom mišljenju, najvažnija momenta — politički i lingvistički.

U svim tekstovima gdje to materija zahtijeva ili omogućava, autor naglašava društvenu uslovljenost pristupa jezičkim faktima, tj. akceptira osnovni aksiom sociolingvistike — da je jezik društvena kategorija i da se njegovo ispoljavanje i funkcionisanje mora sagledavati u ukupnosti društveno-političkih odnosa i zahtjeva sredine koju opslužuje. U konkretnom slučaju to znači da se u knjizi »Jezik i politika« principi književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini uzimaju kao polazište pri rješavanju svih onih pitanja koja se ne svode samo na jezičku strukturu nego podrazumijevaju i funkcionisanje jezika u društvu, posebno u društvu kakvo je bosanskohercegovačko. Autor, znači, afirmiše književnojezičku politiku u Bosni i Hercegovini podjednako dosljedno kada o njoj govori eksplicitno (u prvom dijelu knjige koji je i naslovljen tako: »Jezik u politici ili politika u jeziku«), kao i kada govori o funkcionisanju konkretnih jezičkih vrijednosti (u drugom dijelu knjige), tj. kada analizira pojedine »nepravilne« oblike i ističe potrebu za njihovim normiranjem. Pristup strukturi jezika, problemima norme i prakse uvijek je u okvirima najpozitivnijih viđenja praškog strukturalizma. Svoje sudove o normi autor je podredio, dakle, principu elastične stabilnosti, danas nepodijeljeno prihvaćenom principu u teoriji norme standardnih jezika. Okuka se, naime, zalaže za priznavanje statusa »pravilnog« i izrazima koje naša norma često ne dopušta iako su neotuđivi dio jezičke svakodnevnice, a bori se protiv ignorisanja norme i tolerisanja izraza koji s njom nisu u skladu niti su tako prisutni u jeziku da se kod većine doživljavaju kao »pravilni«. Drugim riječima, autor kada pristupa normi i oblicima koji nisu normirani, polazi od komunikativne vrijednosti izraza i njihove perspektivnosti. Zavisno od toga da li je neki od izraza snažno prisutan u komunikaciji ili nije, tj. da li je jako frekventan u upotrebi ili nije, zavisioće i autonov sud o njihovom mjestu u normi standardnog jezika.

Tekstovi u knjizi pisani su za širok krug čitalaca na zanimljiv i jednostavan način. Autor je osvijetlio mnoga i ovog trenutka aktuelna pitanja srpskohrvatskog jezika, njegove prirode, strukture i norme. Knjiga je stoga ne samo značajan doprinos kulturi jezika nego nameće i neka pitanja, koja vidim u sljedećem:

Prvo je pitanje ostvarivanja književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini. Iz radova koji su dati vidi se da autor dotiče dva aspekta: teorijski aspekt — tumačenje principa književnojezičke politike i tumačenje srpskohrvatskog jezičkog idioma kao cjeline, i praktični aspekt — podizanje nivoa lingvističkog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, za koji su, prema mome viđenju i mišljenju autora, preduslovi stručna literatura, rezultati naučnoistraživačkog rada i kvalifikovani nosioci ostvarivanja ovog koncepta. Taj prvi dio knjige mora se tretirati kao viđenje autora sa kojim se ne mora dijeliti mišljenje u svim deta-

ljima, ali mu se ne može osporiti ni pravo na vlastiti sud. Po mom mišljenju i u tom prvom dijelu je mnogo više činjenica koje bi bilo teže i u načelu osporavati nego braniti. Da se samo malo zadržim na nekim detaljima:

a) Tumačenje principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini podudara se sa onim što smo imali prilike da čitamo i u knjigama koje su se pojavile ranije, a tu prije svega mislim na *Jezički savjetnik* Milana Šipke (1975) i *Naš jezik u praksi* grupe autora (1978), koji sam uredio. Odgovori na postavljena ili novoiskrsela pitanja, najčešće i u drugim sredinama, o dometu i značaju principa književnojezičke politike u Bosni i Hercegovini koncizni su, jasni i u potpunosti otklanjaju eventualne dileme koje su se pojavljivale.

b) I tumačenje srpskohrvatske situacije dato je u svjetlu našeg viđenja — da je srpskohrvatski standardni jezik jedan jezik sa bogatstvom razlika ili raznolikosti i da se u srpskohrvatskom jeziku teorije o diferenciranju ili raslojavanju na dvije varijante ne mogu održati, da se sa aspekta funkcioniranja tog jezika mora govoriti o standardnojezičkim izrazima kao adekvatnijem terminološkom određenju ove problematike. Autor tu ukazuje i na štetnost pristupa koji varijante vide kao nacionalne modifikacije srpskohrvatskog jezika. Šteta je što on u tom nije pošao dalje od konstatacija šta je rečeno. Mada je to sve pristupačno izloženo i učinjeno dostupnim čitaocu, bilo bi dobro da se autor malo više pozabavio srpskohrvatskim jezikom kao fenomenom u cjelini, pa u prvom dijelu knjige sa dva teksta odgovorio na neka pitanja koja nisu bila postavljena na skupovima, na sastancima, ali koja su bila prisutna ili su sada prisutna u našoj stručnoj literaturi, da je više govorio o odnosu između varijante i izraza, o viđenjima srpskohrvatskog jezičkog fenomena kao hrvatskog književnog jezika i srpskog jezika sa podvarijantama bosanskohercegovačkom i crnogorskom, što je našlo svoje mjesto u nekim publikacijama izvan naše republike.

Drugi dio knjige je tekuće praćenje funkcionisanja srpskohrvatskog jezika i tu su rješavani pojedinačni slučajevi koje je praksa najčešće otvarala ili nametala. Jedan je dio tematski, mada tako u knjizi nije raspoređen, mogao je da bude podveden pod naslov »Odnos prema stranim riječima u našem jeziku«, odnosno »Odnos prema zloupotrebi i upotrebi stranih riječi i iznaza u sredstvima javnog komuniciranja«. Broj tih članaka neuporedivo je manji od ovih ostalih koji govore, pod navodnicima, o »nepravilnim oblicima«, odnosno »oblicima koje naša norma prihvata ili ne prihvata« i o »oblicima koje bi trebalo usaglasiti sa normom«. Ovaj dio zahvata više od 2/3 knjige i ima karakter jezičkog savjetnika, sličan je dakle publikacijama i knjigama koje su se u posljednje vrijeme javile u većem broju ne samo u našoj nego i u drugim sredinama. Nesumnjivo je da će taj dio knjige za širu čitalačku publiku biti i najdragocjeniji, jer u njemu mogu naći odgovore na mnoga od tih pitanja ili dilema koje su se pred njima javljale.

I na kraju, zaključna bi ocjena bila sljedeća: Mada Okukina knjiga govori o jezičkoj politici i odnosu društva prema jeziku, veći je njen dio posvećen problemima jezičke strukture. Ona ima prije svega karakter jezičkog savjetnika. Naslov koji nosi utoliko je opravdan što od početka do kraja u knjizi provijava osnovna ideja da je jezik društvena kategorija i da se sve promjene u jeziku odnosno uticaj na jezik vrše sa pozicija društvenog trenutka, odnosno opredjeljenja određene sredine za ovakvo ili onakvo rješenje. Poštujući najprogresivnije zasluge strukturalizma, normativaca i teorije o normi, autor je ponudio rješenja koja je daleko teže osporavati nego se za njih boriti i dokazivati kao ispravna.

Josip Baotić